

O NEOBIȘNUITĂ "RECENZIE" SEMNATĂ DE DR. RUDOLF WAGNER

Mircea Grigoroviță

În cunoscuta revistă "Der Südostdeutsche" (Anul 46, nr. 12 din 15 dec. 1995), care apare la Augsburg, a apărut la rubrica "Buch und Kultur" un articol, care, după titlu, ar fi trebuit să fie o recenzie a unei cărți publicate de cel ce scrie acum aceste rânduri: Mircea Grigoroviță: "Învățăământul în nordul Bucovinei (1775-1944)". Titlul a fost tradus: *Der Unterricht in der Nordbukowina*. De la bun început trebuie spus că traducerea titlului nu reflectă exact sensul acestuia. "Nordul Bucovinei" nu este identic cu "Bucovina de Nord" (Nordbukowina). Atunci când spunem "Nordul Bucovinei" accentuăm că este vorba de o singură Bucovină cu nordul și sudul ei, pe când denumind teritoriul "Nordbukowina" punctăm existența a două Bucovine: cea de nord și cea de sud. Deosebirea este esențială. Or concepția subsemnatului este că există o singură Bucovină, chiar dacă cele două părți aparțin acum unor state diferite. Apoi se poate spune că "învățăământul" putea fi tradus în limba germană mai bine prin "Unterrichtswesen".

Originalitatea absolută a lui R.W. constă în aceea că, după propria lui mărturisire, nu a citit întreaga carte, ci având la dispoziție câteva pagini xeroxate, unde era citat numele lui, face câteva observații marginale în legătură cu aceste pagini disperate. Un procedeu, fără îndoială, straniu.

Dar să vedem ce acuzații i se aduc autorului cărții românești și ce i se poate răspunde strict științific.

Prima obiecțiune adusă (de altfel și profesorului M. Iacobescu) este aceea că am calificat într-un anumit fel negativ atitudinea lui R.W. față de poporul român. Dar nimeni nu i-a cerut lui R.W. să fie un prieten al poporului român, un filo-român, nu i s-a cerut nici să fie neutru, echidistant față de acest popor, dar i se poate pretinde ca din punct de vedere științific să fie strict obiectiv sau măcar să încerce să fie. Dar prin activitatea sa R.W. nu a dovedit această strădanie! (El este revoltat că s-au publicat despre el anumite date biografice, denumite de el în limba ucraineană "Babski - Baiki"). Dar în această citare datele au fost furnizate chiar de R.W. în cartea sa: *Alma mater Francisco - Josephina. Die Deutschsprachige Nationalitäten - Universität. Festschrift zum 100. Jahrestag ihrer Eröffnung 1875*. Herausgegeben von Rudolf Wagner. München. Verlag Hans Meschendorfer. 1975). Este oare o crimă de a aminti, chiar după R.W., că acesta s-a născut în Galiția și că a studiat la universitatea românească din Cernăuți? (Acestea sunt "Babski - Baiki"?). În legătură cu datele despre Aurel Onciul furnizate de R.W., acuzat fiind

de R.W. că nu le cunosc, într-adevăr mărturisesc că nu le cunosc, fiindcă sunt false. Nu este adevărat că A. Onciul a fost arestat în anul 1918 la Iași și că a avut după aceea domiciliu forțat la București, de unde a revenit la Cernăuți după moartea sa!!! Adevărul este următorul: la Iași A. Onciul a avut câteva zile domiciliu forțat la un hotel (1918) dar n-a fost deloc arestat, apoi a avut toată libertatea și s-a stabilit la București, unde a profesat avocatura. În momentul de față nu se știe unde îi este mormântul. Interesant în legătură cu A. Onciul este că R.W. este și ghicitor de gânduri la distanță: știe deci ce știu și ce nu știu despre A.O.!!!

Foarte grav este atunci când R.W. îmi răstălmăcește afirmațiile, fiindcă bănuiesc că totuși le-a înțeles sensul. În volumul citat al lui R.W. apare un studiu cu totul supradimensionat: *Die Ukrainistik an der Universität Czernowitz*, care însă nu tratează decât foarte puțin tema indicată de titlu, studiul prezentând cu totul altceva: o istorie foarte subiectivă, necorectă a Bucovinei, considerată ca patrie de totdeauna a ucrainenilor care timp de 400 de ani au fost supuși românizării în timpul stăpânirii moldovenești, atunci fiindu-i răpite poporului ucrainean cele mai valoroase forțe spirituale !??? Ce are de a face oare această viziune a istoriei Bucovinei cu "Ucrainistica la Universitatea din Cernăuți"? Am luat poziție contra acestui abuz de pagini și nu împotriva unei prezentări obiective, care ar fi oglindit munca științifică dusă de catedra de ucrainistică de la universitatea bucovineană. Ce se poate spune despre aserțiunea lui R.W. că sunt contra prezentării ucrainisticii de la universitatea bucovineană. Despre autorii articolului menționat, Basil Kolotylo și dr. Iwan M. Nowosiwsky, aflăm tot din cartea editată de R.W. că sunt bucovineni, că amândoi au studiat la universitatea românească din Cernăuți și că în 1940 au plecat în Germania. Dintr-o altă sursă suntem informați că Iwan Nowosiwsky a fost bursier al universității românești. Publicarea acestui articol în forma cum a apărut este încă o dovadă de lipsă de respect a lui R.W. în unele cazuri față de adevărul istoric.

În apărarea tezelor sale, considerând că se situează pe aceeași parte a baricadei, R.W. îi citează, de-a dreptul straniu, pe acad. Radu Grigorovici și pe "duiosul cronicar al Bucovinei", Em. Grigorovitz. Este de fapt o întreprindere riscantă și nereușită. R.W. susține că aflându-se alături de Radu Grigorovici și Em. Grigorovitz se află într-o societate românească bună. Într-adevăr societatea este foarte bună, numai că R.W. nu se află în această societate. Sunt de părere că R.W. nu i-a citit atent pe nici unul din cei doi. R.W. se referă la articolul lui Radu Grigorovici: *Bucovina, fereastra către vest a Moldovei*. Dar articolul lui R.G. tratează numai câteva aspecte ale problemei și nu problema în toată complexitatea ei. Dar se pare că W.R. a trecut foarte ușor peste un pasaj, care exprimă foarte bine esența articolului: "Nivelul de trai și de civilizație, urbanizarea, industrializarea și tehnologizarea agriculturii și zootehniei se accentuează și se stabilește un contact solid cu una din marile culturi europene, cea germană. Dacă ne-am opri aici cu judecata, bunicii și părinții noștri s-ar răsuci în mormintele lor. Căci această occidentalizare s-a plătit scump de către românii din teritoriul Bucovinei". (Este

vorba de dezastrul demografic al românilor bucovineni). Ce are de spus R.W. despre această afirmație foarte justă? Corespunde oare ideilor sale ?* Iar Em. Grigorovitză, care de tânăr a părăsit Bucovina în nici un chip nu poate fi considerat drept un aliat post-mortem al cercetătorului german. Respectul și dragostea pentru cultura germană nu se pot identifica cu dragostea pentru imperiul habsburgic, ultima nefiind de găsit nici la Radu Grigorovici, nici la Em. Grigorovitză. Ultimul, notează Constantin Loghin, ne arată, cuprins de o vădită mâhnire cum orașele Bucovinei, ca Cernăuți, Rădăuți, Storojineț etc. mai păstrau până prin jumătatea a doua a secolului trecut un pronunțat caracter românesc, însă treptat elementele străine au înăbușit elementul autohton românesc. Sunt foarte curios de unde știe R.W. că îl apreciez pe Radu Grigorovici la pag. 130, căci în această pagină numele lui R.W. nu apare, deci acesta nu posedă această pagină, dacă vrem să-l credem că se află numai în posesia paginilor, care îl privesc?!

R.W. este foarte alergic la noțiunea de "germanizare". Ca o dovadă că administrația habsburgică nu dorea germanizarea Bucovinei este faptul că lui Aron Pumnul i s-a oferit o catedră de limba română la Liceul "german" din Cernăuți (de altfel singurul liceu din Bucovina acelor vremi), când acesta s-a refugiat din Transilvania din cauza ungurilor. Dacă habsburgii ar fi dorit "germanizarea", ei n-ar fi putut fi constrânși să înființeze la Cernăuți o catedră de limba română!! Este într-adevăr o opinie foarte "interesantă". În afară de aceasta, între 1861 și 1863 procesele-verbale ale Dietei Bucovinei, după R.W., erau scrise în limba română cu litere chirilice, ceea ce ar dovedi că "limba română era atunci încă în dezvoltare, până când apoi Aron Pumnul a pus alte accente". Aici există două obiecții: R.W. trebuia să expliciteze ce se înțelege prin punerea altor accente, iar afirmația că limba română se afla într-o evoluție este un nonsens, fiindcă orice limbă se află în permanență într-o continuă evoluție. Urmează la R.W. o comparație cu limba germană, care era deja pe atunci o limbă "mondială" (*Weltsprache*), menționându-se și că ucrainenii nu erau de loc obsedați să învețe limba română. Dar oare ucrainenii, care domiciliau în Bucovina din timpul stăpânirii moldovenești nu cunoșteau limba română?

Foarte ironic, dar cu o ironie cu totul deplasată și care este fără obiect, R.W. crezându-și poate cititorii analfabeți în materie de istorie a culturii, scrie nici mai mult nici mai puțin că germanii probabil au vrut să se autoromanizeze întrucât limba cursurilor universităților era până la mijlocul secolului trecut limba latină. Dar foarte probabil că R.W. știe foarte bine de ce era așa! Și ca să fac și eu o observație inutilă voi aminti că Paracelsus a fost acela care a ținut primul cursuri în limba germană la Universitatea din Basel în 1526/1527. Predominarea limbii latine a fost zdruncinată din 1687, când Christian Thomasius și-a ținut cursurile în limba germană la Universitatea din Leipzig. Cam în același timp se țineau cursuri în limba germană la Universitatea din Jena, iar din 1711 aproape nu exista profesor la Universitatea din Halle care să nu-și țină cursurile în limba germană.

În legătură cu înființarea Universității din Cernăuți, se face o observație

justă, dar care nu face cinste grupului etnic german. Propunerea pentru înființarea universității, care s-a formulat în Dieta Bucovinei și în Reichsrat-ul de la Viena, n-a venit din partea grupului etnic german sau a guvernului de la Viena, ci din partea naționalităților din Bucovina sub conducerea românului Constantin Tomasciuc. Și aici R.W. se mai îndepărtează de adevărul istoric: Pentru ca să aflăm cum s-au petrecut în realitate evenimentele este bine să se citească valorosul op al lui I.G. Sbiera: "Familia Sbiera după tradițiune și istorie și Amintiri din viața autorului" (Cernăuți, 1899). În legătură cu universitatea, R.W. falsifică de-a dreptul textul meu, insinuând, ceea ce n-am spus nicăieri, că Eudoxiu Hurmuzachi și ceilalți "Landeshauptmann"-i ar putea fi considerați drept "germanizatori"! Pe atunci un lucru devenise clar, mai mult decât clar, că dacă românii ar fi cerut o universitate de limba română, cererea ar fi fost refuzată categoric, singura opțiune posibilă pentru ca Cernăuții să devină centru universitar era o instituție de învățământ în limba germană! A fost o chestie de tactică, care a dat roade.

R.W. susține în continuare că eu aș fi supărat, întristat de remarca acestuia că românii nu ar avea înclinații pentru comerț și meserii. În cartea mea eu am apreciat numai că R.W. își permite ironii deplasate la adresa românilor. R.W. traduce cuvântul "deplasat" (care aici avea înțelesul de "nepotrivit") cu "überhebblich" (care înseamnă: prezumțios, orgolios, îngâmfat, fudul, trufaș), traducerea suferă deci! (Poate că nici nu ar fi de mirare! R.W. a plecat de 56 de ani din România și între timp a mai uitat limba română! Și ca dovadă că n-am dreptate, R.W. citează statistici de comercianți români și evrei, după "Istoria Bucovinei" de Emanuel Turczynski, situația fiind reprezentativă pentru 1910. Apoi R.W. afirmă că în 1930 situația era identică. R.W. uită să se refere și la situația comerțului și a meseriilor după plecarea majorității evreilor din România. De fapt în cartea mea arătăm că o piedică în calea frecventării școlilor profesionale de către români în Bucovina austriacă era faptul că școlile profesionale de meserii își țineau cursurile în limba germană, pe care copiii din păturile sociale de jos nu o stăpâneau. Dar societățile culturale românești au făcut tot ce le-a stat în putință pentru ca să se ridice din rândul românilor bucovineni și aceste categorii sociale foarte importante. Se uită azi de istoricii străini că de exemplu Cernăuții aveau înainte de răpirea din 1775 o populație majoritară românească și că existau și comercianți și meseriași români. (Vezi Alexandru Bocăneț: *Istoria orașului Cernăuți pe timpul Moldovei*, Cernăuți, 1939).

În sfârșit, R.W. ajunge la perioada interbelică, cerându-mi să-i răspund în legătură cu numărul școlilor primare cu limba de predare germană în Bucovina și cu încălcarea dreptului la autonomie culturală a germanilor din Bucovina, promisă de Iancu Flondor. În primul rând ar trebui ca R.W. să ne fi explicat în ce a constatat această îngrădire a germanilor, care le-a limitat dezvoltarea culturală liberă. Căci și aici adevărul este cu totul altul: Germanii, ca și toate celelalte naționalități, s-au bucurat de o neîngrădită libertate de a-și organiza viața culturală. La Cernăuți în perioada interbelică a existat la toate grupurile naționale o extraordinară

efervescență culturală, care se poate explica numai prin libertatea culturală care a existat atunci pentru toți, indiferent de origine etnică și religie! Iar printre cei care au urmat liceele românești la Cernăuți interbelici putem cita pe Paul Celan, Johanna Brucker, Immanuel Weissglas, Rudolf Rybiczka (liceul german din Cernăuți), Ludwig Rybiczka etc. Învățământul românesc liceal interbelic a fost de nivel european.

Acum îmi permit să pun și eu domnului dr. Rudolf Wagner două întrebări: 1) Cu ce drept moral a ocupat imperiul habsburgic Bucovina? Era acest teritoriu locuit în mare majoritate de etnici germani, care trebuia eliberat de sub stăpânirea Moldovei?; 2) Cu ce drept moral a colonizat imperiul habsburgic pământul românesc al Bucovinei cu populații străine de neamul românesc? Oare nu este răpirea Bucovinei în 1775? (Dar nu numai aceasta! Dar împărțirile repetate ale Poloniei etc.?) nu au fost un act imperialist de cotorpire? Ar fi mai bine ca întâi să luăm în considerare aceste probleme și apoi să discutăm celelalte teme legate de ceea ce în istoriografia românească se numește pe drept cuvânt "răpirea Bucovinei".

În "Învățământul în nordul Bucovinei" l-am citat pe R.W. la pag. 58, 59, 62, 86, 95, 129, 165, 167, 170, uneori ca sursă de informații, alteori pentru a-l combate. Aș fi fost foarte mulțumit, dacă R.W. ar fi citit întreaga mea lucrare și ar fi scris o veritabilă recenzie, nu un atac complet gratuit, exprimat prin fraze care nu reliefează nimic consistent. Această foarte neobișnuită așa-zisă recenzie inițial n-a surprins, fără însă să-mi producă nici o supărare. Doar am zâmbit cu îngăduință!